

Botir ALIBEKOV,

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi Kriminalistik ekspertizalar kafedrasida katta o'qituvchisi, podpolkovnik

E-mail: ravonvillage@gmail.com

Tel: (97)4222542

IIV Akademiyasi dotsenti R.Dushanov taqrizi asosida

PRE-MARRIAGE FACTORS AND THEIR INFLUENCE ON FAMILY STRENGTH

Annotation

This article examines premarital factors in family life and their impact on family stability. In this sense, an unhealthy psychological environment in the family causes not only conflicts between spouses, but also changes in children's psyche and behavior. In the family, the fact that parents are busy with their own lives and worries, do not control the activities of children and do not direct them to socially useful activities, causes the origin of children's behavior.

Key words: Psychological attraction, maturity for family life, marriageable age, motives for starting a family, external and internal attractiveness, physical (physiological), sexual, legal, economic, spiritual and moral, psychological maturity.

ДОБРАЧНЫЕ ФАКТОРЫ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СТАБИЛЬНОСТЬ СЕМЬИ

Аннотация

В данной статье рассматриваются добрачные факторы семейной жизни и их влияние на стабильность семьи. Нездоровая психологическая обстановка в семье вызывает не только конфликты между супругами, но и изменения в детской психике и поведении. По мнению автора если в семье родители заняты только своей жизнью и заботами, не контролируя деятельность детей и не направляя их на общественно-полезную деятельность, в таком случае возникают проблемы в детском поведении.

Ключевые слова: Психологическая зрелость для семейной жизни, брачный возраст, мотивы создания семьи, внешняя и внутренняя привлекательность, физическая (физиологическая), половая, правовая, экономическая, духовно-нравственная, психологическая зрелость.

NIKOH OLDI OMILLARI VA ULARNING OILA MUSTAHKAMLIGIGA TA'SIRI

Annotatsiya

Ushbu maqolada oilaviy hayotdagi nikohdan oldingi omillar va ularning oila barqarorligiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Oiladagi nosog'lom psixologik holat nafaqat turmush o'rtoqlar o'rtasidagi nizolarni, balki bolaning ruhiyati va xatti-harakatlaridagi o'zgarishlarni ham keltirib chiqaradi. Muallifning fikricha, agar oilada ota-ona farzandlarining faoliyatini nazorat qilmasdan, ijtimoiy foydali faoliyatga yo'naltirmasdan, faqat o'z hayoti va tashvishlari bilan band bo'lsa, bolalarning xulq-atvorida muammolar yuzaga keladi.

Kalit so'zlar: Oilaviy hayot uchun psixologik yetuklik, nikoh yoshi, motivatsion ijodkorlik, tashqi va ichki jozibadorlik, jismoniy (fizilogik), jinsiy, axloqiy, iqtisodiy, ma'naviy-axloqiy, psixologik yetuklik.

Kirish. Oilashunos mutaxassislar, pedagog-psixologlar, qolaversa, har bir ota-ona oilaning ijtimoiy tarixiy kelib chiqishi, oilada yuzaga kelishi mumkin bo'lgan o'zgarishlar haqida bilishi; oilaning mustahkamligini ta'minlovchi bilim va malakalarga ega bo'lishi; oilaviy hayotni o'ziga xos xususiyatlarini ilmiy asoslangan tarzda talqin eta olishi; muammoli vaziyatlardan psixologik jihatdan oqilona (oila va uning mustahkamligiga ta'sir etmagan holda) chiqqa olishi; oilani o'rganuvchi psixologik tashxis metodikalari bilan ishlash va ular yordamida olinadigan natijalarni to'g'ri talqin eta olishi kerak.

Davlatimiz tomonidan oilani mustahkamlash yuzasidan amaliy ishlar qilinmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining butun bir bobi (24-bob) oilaga bag'ishlanganligi buning yaqqol misolidir. Konstitutsiyasining 63-moddasida: "Oila jamiyatning asosiy bo'g'inidir hamda jamiyat va davlat muhofazasida bo'lish huquqiga ega" deyilgan[1].

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, bugungi kunda "Yosh oilalar orasida arzimas sabablar bilan ajralishlar ko'payib bormoqda. Begunoh bolalar etim bo'lib, mehr va e'tiborga eng tashna vaqtida ota-ona tarbiyasidan chetda qolmoqda" [2].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Oila a'zolari o'rtasida sodir bo'ladigan murakkab va serqirrali o'zaro munosabatlar ko'plab olimlar, shu jumladan, O'zbekistonlik olimlar (M. Davletshin, G. Shoumarov, E. G'oziyev, B. Qodirov, X. Karimov, N. Sog'inov, F. Akramova, R. Dushanov, G. Yadgarova, M. Salayeva, D. Xoliqov va boshqalar) tomonidan o'rganilgan. Ularda ko'proq o'zbek oilasiga xos urf-odatlar, udumlar, an'analar nuqtayi nazaridan oilaviy munosabatlarning etnopsixologik qirralari tadqiq etilgan. Lekin oila institutini ijtimoiy voqeilik sifatida uning qonuniyatlarini tahlil etar ekanmiz, bu o'rinda biz oilaviy o'zaro munosabatlarga xos bo'lgan munosabatlarning psixologik tabiatiga, kelib chiqishi va dinamikasiga e'tiborni qaratgan ko'plab tadqiqotlarda ilgari surilgan ma'lumotlarni keltirishni joiz deb bildik. Shu nuqtayi nazardan oilaviy munosabatlar fenomenologiyasi ijtimoiy-psixologik izlanishlar obyekt sifatida o'rganilgan bir qator tadqiqotlar natijalariga murojaat qilamiz.

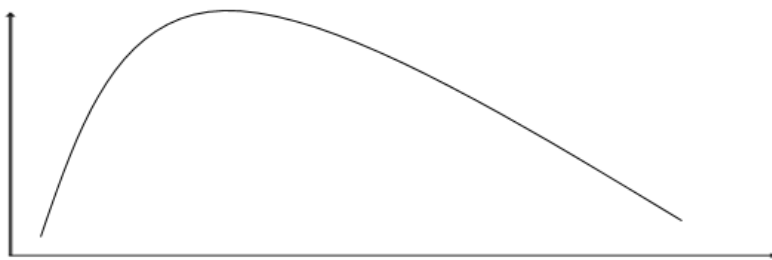
Tadqiqot metodologiyasi. Shuningdek, oiladagi nosog'lom psixologik muhit nafaqat er-xotin o'rtasidagi nizolarni, balki bolalar ruhiyatidagi, xulq-atvoridagi o'zgarishlarni ham keltirib chiqaradi. Oiladaota-onalarning o'z hayot va tashvishlari bilan bo'lib, bolalar faoliyatini nazorat qilmasliklari hamda ularni ijtimoiy foydali faoliyatga yo'naltirmasliklari, bolalarda xulq og'ishining kelib chiqishiga sabab bo'ladi. Shu ma'noda, oilaviy tarbiyaning ta'sirchanlik roli, ota-onaning shaxs sifatida ibrat ko'rsata olmasligi, ularning noaxloqiy xulq-atvorga ega bo'lishlari va boshqa bolalar va o'smirlarda xulq og'ishining kelib chiqishiga sabab bo'ladi[3].

Tahlil va natijalar. Oiladagi ijtimoiy munosabatlar va ularning kelib chiqish qonuniyatlarini batafsil monografik tarzda o'rganganlardan biri rus olimi L.Y. Gozman (1987) hisoblanadi. U bu qonuniyatlarini ilmiy jihatdan tahlil etish uchun attraksiya tushunchasini ishlatgan. Attraksiya inglizcha attraction – tortilish, intilish so'zlaridan olingan bo'lib, u bir insonning ikkinchi bir insonga nisbatan his qiladigan ijobiy munosabatini anglatadi[4]. Har qanday ana shu zayldagi diadik, ya'ni, diada – ikki kishi o'rtasidagi munosabatlarning boshlanishi simpatiya, yoqtirish yoki attraksiya bilan bog'liqdir.

L.Y. Gozmanning ta'kidlashicha, juftlik munosabatlarida attraksiyaga turtki bo'luvchi omillarning eng muhimi – bu sherikning ham tashqi, jismoniy, ham ichki ma'naviy-axloqiy jihatdan yoqimlilik va uning ijtimoiy-demografik xususiyatlaridir. Ya'ni, bir ko'rishda yoqtirib qolish, uning husniga rom bo'lish kabilar attraksiyaning dastlabki bosqichi bo'lib, bu aslida odamlar ongidagi bir chiroyli, aqlli va axloqli odam bo'lishi to'g'risidagi tasavvurlarga bog'liqdir[5].

Ayniqsa, bunday tasavvur xotin-qizlarga nisbatan qo'llanilishi isbotlangan. Buni muallif grafik shaklida U – simon egrilik tarzida tasavvur etadi (1-rasm). Yoqtirib qolishning tashqi va ichki psixologik yoqimlilikka bog'liqligimazkur holatga turki bo'luvchi ijtimoiy-demografik xususiyatlarga, eng avvalo insonning jamiyatda tutgan o'rni, ijtimoiy maqomi, ma'lumoti darajasi, kasb-kori, moddiy ta'minlanganligi, millati va diniy e'tiqodi, qayerda, kimlar bilan yashashi kabilar kiradi.

Yoqtirib qolish

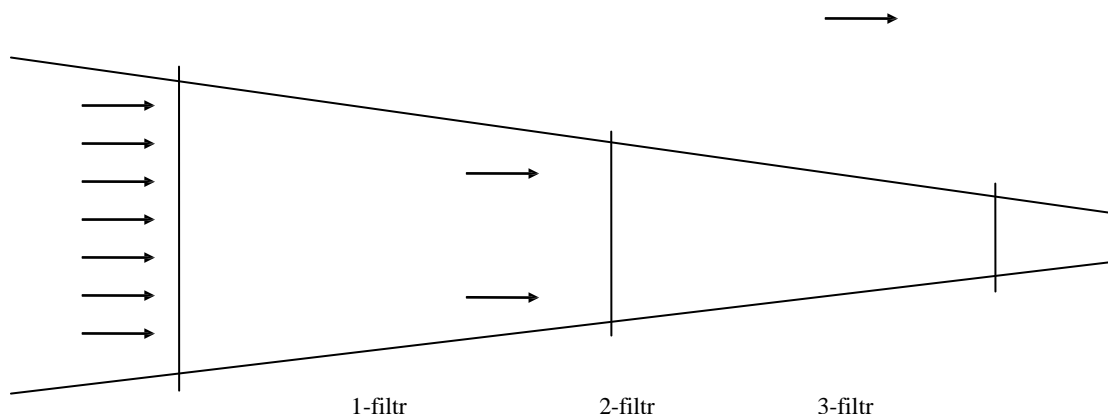

Tashqi va ichki yoqimlilik

ko'pincha ayni shu belgilar yoki xususiyatlar bilan yaqin bo'lgan insonlar o'zaro bir-birlarini tezroq yoqib qoladilar, chunki o'xshash belgilar yoki ko'ngildagi sifatning sherikda, tanishda mavjudligi unga nisbatan ijobiy fikr-mulohazalarning shakllanishiga, stereotiplarning yaxshi ma'noda uyg'unlashishiga zamin yaratadi.

bundan tashqari, yoqtirib qolishga shaxsning qadriyatlar tizimi, hayotdagi maqsadlarining mushtarakligi, bajarayotgan ijtimoiy rollarning yaqinligi, omadlilik kabi qator jiddiy sifatlar ham turki bo'ladi.

bir ko'rishda yoqtirib qolish jarayonining jiddiyroq munosabatlarga aylanishini tushuntirish uchun "uch filtr nazariyasi"ni ilgari surish maqsadga muvofiqdir (2 – rasm).

Sheriklik munosabatlarining dinamikasini ifodalovchi "uch filtr" nazariyasi:

Birinchi filtr bir insonning boshqa bir insonni bevosita o'ziga qaratishi bilan bog'liq jarayon bo'lib, bunda yangi tanishning tashqi jozibasi, bir qarashda ko'zga tashlanadigan (masalan, qiz bolaning sochi uzun, ko'zi moviy, yigitning bo'yi uzun, alp qomat kabi) sifatleri asosiy rol o'ynaydi. Bunday munosabatlar ko'pchilikka xos, ya'ni aksariyat odamlar turli vaziyatlarda boshqa bir odamni yoqtirib qolaveradi. Agar bir-birini o'zaro yoki bir tomonlama yoqtirish mobaynida sherikning ijtimoiy-demografik xususiyatlari ham kutishlarga mos, ma'qul kelib qolsa, munosabatlar ikkinchi filtrga o'tadi. Agar yangi tanishlarning ijtimoiy-psixologik, shaxsiy xususiyatlari va hayotiy maqsadlari ham bir-birlariga ma'qul kelsa, uyg'un munosabatlar uchinchi filtrga ham o'tadi. Har bir filtrdan o'tishda sheriklar bir-birlari uchun o'zlarining yangidan yangi qirralarini ochaveradilar.

Biroq hech bir devor yoki uy poydevorsiz bo'lmaganidek, oilaning yuzaga kelishiga, qurilishiga asos bo'lgan nikoh oldi omillari hal qiluvchi o'rin egallaydi.

Xo'sh, shu poydevorlar ya'ni nikoh oldi omillari nimalardan iborat?

Nikoh oldi omillari qatoriga shu oila qurayotgan yoshlarning: oilaviy hayotga etukligi, ya'ni nikoh yoshi:oilav qurish motivlari va ularni o'zlarining bo'lg'usi oilaviy hayotlari xaqidagi tasavvurlari kabilarini kiritish mumkin.

Albatta bu omillarning har biri turli yoshlarda turlicha xarakterda bo'lishi mumkin, shu bilan birga ularning har biri o'z navbatida yana bir necha turlarga farqlanadi. Masalan, nikohga etuklik deyilganda oila quruvchi yoshlarning: jismoniy (fiziologik), jinsiy, huquqiy, iqtisodiy, ma'naviy-axloqiy, psixologik kabi etuklik jihatlari farqlash mumkin. Bularning orasida huquqiy, jinsiy etuklik ko'rsatkichlari etarlicha aniq alomatlar, belgilarga ega bo'lgan va bular haqida tegishli huquqiy, tibbiy, psixologik adabiyotlarda ko'plab ma'lumotlar berilgan jihatlar bo'lsa, iqtisodiy, ma'naviy-axloqiy, psixologik jihatlar bir oz murakkabroq, qat'iy bir ko'rsatkich, chegaraga ega emasligi bilan xarakterlanadi.

Nikoh oldi omillari orasida eng xarakterlilaridan biri oila qurayotgan yoshlarning yosh xususiyatlaridir. Chunki bu ko'rsatkichlar ham nikoh mustahkamligida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Quyida shular haqida to'xtalib o'tamiz.

Nikoh yoshi xususiyatlari. Demografik nuqtayi nazardan olinganda, oila qurish deganda ma'lum bir kishilarning emas, balki butun bir avlodning oila qurishi nazarda tutiladi. Bu o'rinda to'liq ishonch bilan aytish mumkinki, avlod yosh jihatdan qanchalik katta bo'lsa (uning yoshi qanchalik yuqori bo'lsa), u biz ko'rib chiqayotgan jihatlarining har biri bo'yicha ko'proq etuk bo'ladi. 20-24 yoshdagi guruh, 20 yoshdan kichik bo'lgan avlodga qaraganda ko'proq hayotiy tajribaga ega bo'ladi. Birinchi avlod vakillarida

ijtimoiy-iqtisodiy etuklik darajasi yuqoriroq bo'ladi, chunki aynan shu yoshda ko'pchilik yoshlar o'rta yoki oliy o'quv yurtlarini tamomlagan, u yoki bu kasb hunarni egallagan bo'lsalar, 25-29 yoshlarda esa 20-24 yoshdagilarga qaraganda, ijtimoiy-iqtisodiy va kasb-hunar etukligi bo'yicha yanada yuqoriroq darajaga ega bo'ladi.

Hozirgi zamon demografiyasida keng foydalaniladigan ushbu ko'rsatib o'tilgan kabi statistikalar va yosh guruhlari yoshlarning ijtimoiy etukligining turli jihatlarini ijtimoiy psixologik tahlil qilish uchun juda noqulay hisoblanadi. Chunki hech kimga sir emaski, bugungi kunda yoshlarning kattalashuvi, voyagayetishi juda jadal amalga oshmoqda. Yuqoridagicha guruhlashga ko'ra bir demografik yosh guruhiga kirgan 20 va 24 yoshlilarning etukligi sifat jihatidan turli darajaga egadirlar. 25 va 29 yoshdagilar haqida ham xuddi shunday deyish mumkin. 29 yoshga kelib kasb-hunar etukligi nihoyasiga etadi va bu davrga kelib aksariyat yoshlar oila qurib bo'lgan va hatto farzandli bo'lishga ham ulgurishadi. Shunday qilib, 29 yoshdagilar 25 yoshdagilarga qaraganda hayotiy tajribalariga ko'ra ham va boshqa asosiy komponentlarga ko'ra ham sezilarli darajada farqlanib turadi. Shu ma'noda demografik, fiziologik, psixologik, ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan etuklik nuqtayi nazaridan yigitlar uchun 24-26 yoshni, qiz bolalar uchun esa 21-24 yosh oralig'idagi davrni nikoh qurish uchun eng maqbul davr desak to'g'ri bo'ladi.

Keltirib o'tilgan ushbu nikoh oldi omillari bilan bir qatorda nikoh mustahkamligida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan omillardan yana biri - oilaning yuzaga kelishiga asos bo'lgan nikoh qurish motivlari va ularning o'ziga xos xususiyatlaridir. "Motiv" iborasi psixologiyada ma'lum bir xulq, faoliyatning yuzaga kelishiga asos bo'lgan kuch, turtki, manba, asosni bildiradi. Xo'sh, oilalar qanday motivlar tufayli yuzaga kelishi mumkin? Psixologik adabiyotlarda bir necha o'nlab nikoh motivlari farqlanadi. Lekin ular umumlashtirgan holda uchta klassifikatsiyaga bo'linadi.

Bular: sevgi tufayli oila qurish, ya'ni yoshlar oila qurishdan avval bir-birlarini sevib, ma'lum bir muddat sevib-sevilib yurganlaridan so'ng shu o'zaro sevgining mahsuli sifatida bir-birlari bilan oila qurishadilar.

Motivlarning ikkinchi klassifikatsiyasi moddiy yoki o'zga manfaatdorlik tufayli oila qurish. Bunda yoshlar oila qurarkan nimanidir hisobga olgan holda, ma'lum bir maqsadni ko'zlab oila qurishlari mumkin, masalan, boylikni, mansabni, moddiy yoki ijtimoiy manfaatdorlikni ko'zlagan holda: "Agar shu yigitga turmushga chiqsam, boy-badavlat yashayman" yoki "Shu qizga uylansam, uning ota-onasi yordamida ma'lum bir mansab, mavqega erishaman", - degan fikrlar asosida o'zining ijtimoiy-iqtisodiy ahvolidan qutulish, "yolg'izlikdan qutulish" va boshqalar. Shu kabi hisobga olinadigan narsalarni ko'plab sanab o'tish mumkin.

Nikoh motivlari klassifikatsiyasidan yana biri - stereotip bo'yicha oila qurish deb ataladi. Bu toifa yoshlarda oldingi motivlarning ikkalasi ham kuzatilmasligi mumkin. Ular oila qurarkan ekanlar, stereotiplarga qaraydilar. Bunday yoshlardan nima uchun oila qurganliklari so'ralsa, odatda "Hamma tengdoshlarim uylanayotgandi, men ham uylandim!" yoki "Hamma dugonalarim turmushga chiqishayotgandi, men ham turmushga chiqdim!" qabilida javob beradilar.

Xo'sh, shu sanab o'tilgan uchala motiv: sevgi, moddiy yoki o'zga manfaatdorlik tufayli, stereotip bo'yicha qurilgan oilalarning qay biri mustahkamroq bo'ladi, ya'ni qaysi motiv nikoh oila mustahkamligini kuchliroq ta'minlaydi?

Albatta, bu savolga yoshlarning aksariyati, birinchi motivni, ya'ni sevgi motivini tanlab javob berishadi. Chunki ular sevgi tufayli oila qurish nikoh mustahkamligini ta'minlovchi eng ishonchli, mustahkam poydevor deb hisoblaydilar. Haqiqatan ham, sevgining oila mustahkamligidagi o'rni beqiyosdir. Haqiqatan ham, sevgi - bu o'ta qudratli kuchdir. U tufayli inson nimalarga qodir emas?! Insoniyat o'z taraqqiyotida erishgan eng yuksak cho'qqilar ham sevgi tufaylidir. Venalik psixolog Zigmund Freyd ta'kidlaganidek: "Sevgi - bu insoniyatni hayvonot olamidan sug'urib olgan kuchdir!. Inson yaratgan buyuk mo'jizalarning barchasi sevgi tufaylidir" [6].

Bu aytilganlardan ko'rinib turibdiki, sevgi tufayli oila qurish baxtli va mustahkam nikohning asosini ta'minlaydi. Albatta, sevishib turmush qurgan juftlarning aksariyati eng baxtli oilaviy hayot kechiradilar. Lekin statistik ma'lumotlarga qaraganda, oilalar ajralishining ko'pchilik qismi ham xuddi shu sevishib oila qurgan juftlarga to'g'ri kelar ekan. Negaki ular oila qurgunga qadar o'zlarining faqat ijobiy sifatlarini namoyon qilishi oqibatida ayrim salbiy individual xususiyatlari yashirin holatda qoladi. Oqibatda oilaviy hayotdan kutgan narsalari qolib ketib, mutlaqo kutmagan vaziyatlariga duch kelishlari kuzatiladi.

Navbatdagi motiv moddiy yoki o'zga manfaat tufayli oila qurishdir. Bu motivning oila mustahkamligiga ta'siri uning keyinchalik qay darajada amalga oshirilishiga bog'liq. Oila qurishdan oldin yoshlarning hisobga olgan, ko'zda tutgan narsalarining hammasi ro'yobga chiqaversa, bu motiv ma'lum darajada nikoh mustahkamligini ta'minlashga xizmat qilishi mumkin. Afsuski, "Oilaviy hayotda hamma narsa ham yoshlar kutganidek bo'lavermaydi, hayotda esa aksincha, hamma narsa to'ydan keyin boshlanadi", - degan fikrini ta'kidlash maqsadga muvofiq.

Shuning uchun ham oilaviy hayotda kutilgan hisobga olingan narsalarga hamma vaqt ham erishib bo'lavermaydi. Nimanidir hisobga olib oila qurgan yoshlarning oilaviy hayotda ana shu hisobga olganlari amalga oshmay qolgundek bo'lsa, unda ularning oilaviy hayoti g'urbatga, turgan-bitgani azobga, nizo-janjalga aylanadi. Ular uchun bunday oilada yashagandan ko'ra yashamagani afzal ko'rinadi. Bu ham oxir-oqibat oilalarning inqiroziga va "hisob" poydevori ustiga qurilgan imoratning qulashiga olib keladi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, yuridik jihatdan eng mustahkam, turg'un oilalar stereotip bo'yicha oila qurgan juftlarga to'g'ri kelar ekan. Bunday oilalarda ajrashishlar miqdori oldingi ikki motiv asosida qurilgan oilalarga qaraganda juda kam ko'rsatkichni tashkil qiladi. Chunki ular "hamma qatori" oila qurishgan. Qarashsaki "hamma binoyidek yashayapti" - bular ham yashayverishadi. Bu motiv asosida qurilgan oiladagi er-xotinlar o'ta baxtli ham, o'ta baxtsiz ham bo'lmaydilar. Lekin birgalikdagi hayot tufayli er-xotin o'rtasida bir-birlariga moslashish, bir-birini tushunish, bir-biriga nisbatan mehr-oqibat yuzaga kelib, ular rivojlanib yuqorida aytganimizdek, sevgi-muhabbat darajasiga o'sib etishi ham mumkin. Bunday holatlar, shubhasiz, bu toifa oilalarni nafaqat rasmiy, yuridik jihatdan, balki emotsional, psixologik jihatdan ham turg'un bo'lishini ta'minlashi mumkin.

Xulosa va takliflar. Xulosaqilibaytganda, agar yoshlar o'zlari sovcilar yordamisiz bir-birlari bilan tanishgan, birbirlarini topishgan bo'lsalar, bunda ular birinchi navbatda, tanlagan odamining o'zlarining ko'ngliga, didiga, idealiga mos kelishi yoki kelmasligiga e'tibor beradilar. Bu albatta, kelgusi hayot uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan omillar hisoblanadi. Lekin bu o'rinda hamma yoshlarimiz ham o'zlariga va bo'lajak turmush o'rtog'iga adekvat baho bera olmasliklari, o'z "tengi"ni topishda adashishlari, bu borada ularning "yoshligi" hayotiy tajribalarining etishmasligi kabilar ularga xalaqit berishi ham mumkin. Agar ular sog'lom fikrlay oladigan, yuqorida aytib o'tganimizdek, oilaviy hayotga psixologik etuk bo'lsalar, ularning xatoga yo'l qo'yishi, adashishi ehtimollari kam bo'ladi. Agar shoshma-shosharlik qilsalar, "yetti o'lchab bir kesmasalar" shak-shubhasiz omadsizlikka uchrashlari mumkin.

Umuman o'zlariga juft tanlashda psixologik etuklikka asoslangan holda, etuk nigoh bilan va mas'uliyat bilan yondoshib o'zlari mustaqil ravishda juft tanlashi yoshlarda keyinchalik o'z qarorlari uchun mas'uliyatlilikni his qilish, o'z oilasi mustahkamligi uchun kurashish, xatti-harakat qilishni, uning muvaffaqiyati uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olishni ta'minlaydi.

Yoshlarimizni qarorlarining etukligi, qat'iyligi ulardagi oilaviy hayot uchun, o'z oilasi uchun mas'uliyatlilik, javobgarlikning yuqori bo'lishi hissi ham oila mustahkamligini ta'minlovchi muhim omildir.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Toshkent. 2017 yil.
2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz.T., 2017. – B. 487. Suciup., Why cyberwarfare is so attractive to small nations Article, Fortune,2014
3. Shoumarov G'.B. Voyaga etmagan jinoyatchilar bilan ishlashning psixologik masalalari. // Ta'lim tizimida psixologik xizmat: muammolar, echimlar. Termiz, 2002. 7-9 b.
4. Psixologik atamalar ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati /Tuzuvchilar: Sog'inov N.A., Nishonova Z.T., Karimov X.K., Umarov B.M., Usmanov E.Sh. – T.: "Fan va texnologiya", 2019. – B. 354. CarrJ, Inside Cyber Warfare. Mapping theCyberUnderworld,O'Reilly2ndedition,2012
5. Л.Я.Гозман. Теоретические предпосылки и методы эмпирического исследования межличностной аттраксии. М.1997 г. Ст – 72.
6. ЗигмундФрейд. Психологиябессознательного. З. Фрейд.- М.: 2015. Ст.136.